

Leksikon yu mitologije (ur. Iris Adrić, Vladimir Arsenijević in Đorđe Matić), Rende in Postscriptum, 2004, 463 str.

Verjetno sem iz zadnje generacije klinecev, ki ob prebiranju *Leksikona yu mitologije* začuti tisti prijetno sladek, omamljajoč občutek, poznan tudi pod suhoparnim imenom nostalgija. Zato bo najverjetneje ocena izpod mojih prstov oziroma s sladkobo omamljenega subjekta svetlobna leta stran od kakršnekoli (v posvečenih znanstvenih sferah tako čislane) objektivnosti. Nekoliko let mlajši mulci, ki jim ni bilo dano, da se (popolnoma) socializirajo s kulturo »životinjskega carstva«, Danijelove Džuli, Odpisanih, bratov Petrović in Vujović, Alana Forda, »Džirlo djevojk« in še in še neizbrisljivega, takorekoč večnega, bi bili brez dvoma veliko primernejši osebki za tovrstno raboto, skratka zmnožni objektivneše ocene.

Modro-belo-rdeča knjiga z zvezdo na sredini obeh platnic je bila, kot lahko zvedemo iz prav tako obarvanega predgovora, zamišljena že davnega leta 1989. Avtorji so takrat postokali, »da ne obstojajo artikulirani pojmi jugoslovanske popularne kulture, ki bi pripomogli definiranju naših identitet.« Toda od vprašanja »kaj smo?« je po vsem, kar je Jugoslavijo za nekaj let prestavilo v osrednji termin TV novic po vsem svetu, prišlo do vprašanja »kaj smo bili?«. Projekt je ponovno zaživel v drugi polovici devetdesetih in sicer s postavitvijo spletne strani in »ne prevelikimi upanji«. Toda potem se je zgodila čudna stvar. Po brodolomu so se s sporočili v steklenicah začeli oglašati številni brodolomci, z vseh koncev sveta. Nanašalo je spomine, individualne in kolektivne, pozabljena in še živa imena, podobe, like, fenomene, artefakte, mite in vse mogoče jugoslovanske popularne kulture. Včasih so bili to kratki, »resnobni« odstavki, včasih esejistični, literarni teksti, pogosto mešanica različnih stilov in žanrov, v različnih jezikih nekdanje skupne države, pač glede na provenienco piscev posameznih gesel. In uredniki so gesla tudi taka pustili, v ekavščini, ijekavščini, slovenščini, srbohrvaščini, srbščini itd. (nobenega gesla ni moje ne ravno sokolje oko zasledilo v albanščini in makedonščini), v skoraj že zehajoče dolgih in smešno kratkih dolžinah, v ultra-zabavnih in resnobnih stavkih. Seveda pa se je pri takšnem konceptu treba zavedati (vsaj) naslednjega: Lepa Brena in Bajramović Šaban sta pomenila oziroma pomenita nekdanjemu ljubljanskemu pankerju drugo stvar kot večnemu »seljaku« iz okolice Požarevca, feminiziran evrovizijski Daniel (Džuli) je za ženski spol eno in za moški spol drugo in po vsej nekdanji državni prodajani sirni burek je v BiH neumnost tipa Angola največja država v Evropi. Tega se seveda uredniki zavedajo in sem in tja tako (s)puščijo več subjektivnih pogledov na fenomen, geslo. Toda to bi lahko – vsaj pri tistih geslih, kjer spolne, etnične, generacijske, mesto/vas idr. razlike zelo pomembno vplivajo na odnos do fenomena – storili večkrat. No, mogoče pa bodo to še storili, saj uredniki – kot preberemo na spletnih straneh, ki so (bile) med drugim začetni in konstitutivni temelj enciklopedije – pričakujejo nove pošiljke, za nove razširjene, odebeljene ponatise.

Nekakšna Borgesovska enciklopedija jugoslovanskega medijskega, političnega, potrošniškega, ideološkega in še kakšnega vsakdana od leta 1945 pa do danes, seveda

ni delo, ki bi prisegalo na »objektivnost«, takšno in drugačno »nevtralnost« ter druge težko uresničljive, abstraktne vrednote. Svobodni princip, »da lahko vsi pišejo«, je zakrivil več »neuravnoveženosti« v tekstu. Hamad Đogani ima tako sedemkrat daljši tekst od Josipa Broza Tita. Nekatere (navidez) minorne, marginalne stvari so razgaljene na več straneh, drugim, ki bi v tradicionalnih leksikonih kraljevale po dolgem in počes, pa ni namenjena niti beseda. Zgodba o Moši Pijadi, ki pravi, »*jebeš zemljo koju Bosne nema*«, morda tudi izmišljena, je kulturološko gledano povednejša od tisoče drugih klasičnih leksikonografskih podatkov o tem jugoslovanskem vele-možu. Največ gesel se vrti okoli osemdesetih let, manj okoli sedemdesetih, zelo malo okoli šestdesetih in skoraj nič okoli petdesetih. Če bi rekli, da o štiridesetih ni potrebno izgubljeni besed, pa bi se hudo zmotili. Vsa partizanska, NOB mitologija in ikonografija, od Tita in Luksa, Jajca, Antifašistične fronte žena, Golega otoka pa konec koncev do filmskih epopej, prvega maja, dneva mladosti in še marsičesa brez prve polovice štiridesetih preprosto ne bi bilo. Med avtorji gesel se zdi da močno prevladuje urbana populacija, rojena v šestdesetih letih. Skratka tisti, ki je najbolj prevzel občutek jugoslovanstva.

Seveda vsega naštetega na razumem kot kakršne koli pomanjkljivosti. Z razliko od akademske historiografije, standardnih zgodovinskih učbenikov in leksikonov, ki se jim zdijo »male stvari« resnično zelo majhne, leksikon od Adrije (mednarodni cirkus) pa do žmurke (igra), dokazuje, da se večina velikih stvari (ekonomija, politika, /etno/nacionalizmi itd.) pravzaprav preigrava na ravni malih stvari. Preigrava? Da, z razliko od teritorialne metafore *od Vardara pa do Triglava* metafora *od Adrije pa do žmurke* skriva subverzivno idejo o jugoslovanski kulturi kot igri.

Recepcija *Leksikona* je neizbežno generacijsko in politično opredeljena. Mlajši, ki Jugoslavijo poznajo le posredno preko veliko starejših bratov in sester ali staršev bodo *Leksikon* najverjetneje brali bolj kot fikcijo. Vsi starejši pa lahko *Leksikon* hitro razumejo bodisi kot nekakšno povsem nepotrebno sentimentalno stokanje za Jugoslavijo bodisi kot sveto, večno knjigo živega in živeteja jugoslovanstva. Toda, kar je pri vsej stvari zelo pomembno je to, da v geslih ne najdemo reference na devetdeseta leta. Uredniki so »očistili« vso »umazanijo«, ki so jo prinesla grda devetdeseta.

In zakaj to psevdo-recenzijo zelo sumljivih kvalitet berete v resni, znanstveni in za povrh še »ozko« – migracijam posvečeni reviji. Gesel, ki se eksplicitno nanašajo na migracijske vsebine, je namreč tako absolutno kot relativno zelo malo (»gastarbajterji«, »stranci« in še bi se mogoče kaj našlo). Med branjem pa nam zelo hitro zasveti žarnica: kako je pravzaprav popularna kultura tesno povezan s migracijami. Od raznih polbožanstev (fuzbalerji, košarkaši in drugi nacionalni junaki), ki so se v tujini udinjala za devize; legendarnega ajvarja, ki ga žene gasterbejterjev na tujem pripravljajo nič manj angažirano kot doma; najbolj butastega predmeta v zgodovini vesolja – gospodinjstva, ki je poskušal zapolniti »kulturni manjko« še včerajšnjih »seljakov« priseljenih v mesta; popzveznikov, ki so naredili kariero med gasterbajterji; televizijskimi reklamami, ki so prepričevale izseljence naj varčujejo doma, vojnih oficirjev, skoraj vedno priseljenimi od nekje daleč stran, in njihovih otrok, ki so najpogosteje zasijali v rock zvezde na jugoslovanskem nebu; direktnih vprašanj naslovljenih na emigrante:

»obstojajo čevapčiči severno od Save?«; najbolj znanega Afričana v Jugoslaviji Steva Hanningtona, ki je s bizar-hitom, nekakšno predelavo ene od starogradskih, polnil radijski eter v osemdesetih in do vseh kulturnih in vsemogočih vplivov, likov, podob in še marsičesa, kar se je pač moralo vsaj »malo zmigrirati« od nekod.

Če se vam ne da stopiti do knjižnice ali knjigarne, si stvar pogledjte na spletnih straneh (www.leksikon-yu-mitologije.net). To pa bo tudi vse, z moje strani. Namreč veliko prijetneje je *Leksikon* brati kot pa o njem pisati. Kar pa ne morem reči za ...

Jernej Mlekuž